

4. Леонгард Э.И., Самсонова Е.Г. Развитие речи детей с нарушенным слухом в семье. – М., 1991.
5. Луцько К.В. Говори. Думай. Запам'ятовуй : Посібник для учнів з вадами слуху, педагогів, батьків. – К., 1995.
6. Ступнікова Л.С., Чефранова Г.М., Якубовська Р.І. Виховання глухої дитини в сім'ї. – К.: Радянська школа, 1975.
7. Фомічова Л.І. Словник для розвитку української мови та інтелекту дитини. – К.: УДПУ ім.М.П.Драгоманова, 1995.
8. Шеремет М.К. Особливості формування мовлення у слабочуючих дітей: Методичні рекомендації. – К., 1996.

УДК 376(038)

ТЕОРИТИЧНІ ОСНОВИ ПЕДАГОГІЧНОГО ПРОГНОЗУВАННЯ В СИСТЕМІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО СУРДОПЕДАГОГА

Бондар Є.О.

Інститут корекційної педагогіки та психології
НПУ імені М.П.Драгоманова

У статті зроблена спроба розкрити теоретичні основи педагогічного прогнозування в практичній роботі майбутнього вчителя-сурдопедагога.

В статтє предпринята попытка раскрыть теоретические основы педагогического прогнозирования в практической работе будущего учителя-сурдопедагога.

The paper attempts to reveal the theoretical basis of teaching in the practical prediction of future teachers surdopedagogs.

Ключові слова: прогнозування, випереджаюче відображення, діагностування, діагностико-прогностичний підхід.

Ключевые слова: прогнозирование, опережающее отражение, диагностирования, диагностико-прогностический подход.

Keywords: forecasting, faster display, diagnostics, diagnostic and prognostic approach.

Прогнозування – слово старогрецького походження, де «гнозис» означає «знання», а префікс «про» вказує на випередження. Набуття «випереджаючих знань» - головна сутність і призначення прогнозування. Вивчення нормативних курсів психолого-педагогічних наук передусім виконує функцію відображення педагогічної реальності у системі психолого-педагогічних понять і категорій. Але дана функція здебільшого включає описання і пояснення педагогічної дійсності, забуваючи про необхідність її передбачення, тобто випереджаючого відображення.

Випереджаюче відображення забезпечує вчителів випереджаючою інформацією, яка розглядається як інформація про подальший розвиток об'єкту відносно досягнутого рівня і можливі його стани в майбутньому. Вона дозволяє педагогу побачити можливі у віддаленому майбутньому зміни у змісті, організації, структурі навчання та виховання учнів, їх розвитку, можливості удосконалення системи освіти і діяльності школи.

Випереджаюча інформація включає: тенденції розвитку педагогічних об'єктів – інформацію, яка характеризує напрями розвитку відносно вже досягнутого рівня. Істотну роль у їх визначенні відіграють факти, явища, процеси, які виникають як у межах самого процесу, так і поза його межами, а також закони, закономірності, протиріччя розвитку; перспективи розвитку педагогічних об'єктів – інформація про найбільш ймовірні варіанти стану і функціонування педагогічних об'єктів у майбутньому; способи досягнення перспектив розвитку педагогічних об'єктів – інформація про найбільш ефективні методи, форми і засоби, використання яких дає можливість досягти перспектив. Способами досягнення виступають варіанти вирішення існуючих протиріч (проблем) з визначенням міри ефективності кожного варіанту і можливих впливів на розвиток об'єктів [5; 15].

Таким чином, самостійність прогнозування в педагогічній діяльності полягає в оволодінні випереджаючою інформацією. Тому прогнозування є обов'язковою умовою здійснення когнітивної (інформативної) функції педагогіки, а власне її випереджаючого відображення.

Випереджаюча інформація є судженням не про реальні, а можливі події. Тому прогноз у педагогічній діяльності має імовірнісний характер. «Ніякі передбачення не дають абсолютної впевненості в тому, - стверджував Б.С. Гершунський, - що явище, яке прогнозується, буде відбуватися так, а не інакше» [3; с.16]. Основними ознаками прогнозу є його інформативність, зв'язок з майбутнім, використання минулого і торішнього досвіду, імовірнісний характер, залежність від умов майбутнього, наукова обґрунтованість[3; с.24].

І.В.Бестужев-Лада вказував, що отримання випереджаючої інформації відбувається на сонові інтуїції (передчуття), практичного досвіду (згадування) і наукового дослідження (прогнозування). Якщо в процесі завбачення педагог спирається лише на інтуїцію, не виявляючи і не формуючи основ передбачення, його висновки можуть бути помилковими. Вірогідність прогнозу, що ґрунтується лише на досвіді, в основі якого аналогії з раніше існуючими чи подібними на практиці ситуаціями, не може бути високою. Дослідниками педагогічної праці відзначено, що саме емпіричний, не підготовлений теоретичними обґрунтуваннями підхід, характерний для студентів та більшості педагогів. Якщо при завбаченні вчителі ґрунтуються на наукових знаннях (закономірностях, протиріччях, наукових теоріях) та вивченні істотних причинно-наслідкових зв'язків, то воно набуває форми прогнозування, а отримані знання стають достовірними та істинними.

Теоретичну обґрунтованість прогноз отримує в тому випадку, коли він пов'язаний з діагнозом. Це підтверджує взаємозв'язок і взаємозалежність прогностичної і діагностичної діяльності вчителя.

Діагностування (від «дія» - прозорий та «гнозис»- знання) в буквальному перекладі означає прояснення, розпізнавання. Педагогічне діагностування, як нова галузь наукових знань, набуло розвитку на початку 70-х років минулого століття, хоча інформація про елементи інтуїтивної діагностики існувала й раніше (Б.Юїтінас, М.К.Голубев, К.Інгенкамп, Б.С.Кобзар, Я.Л.Коломенський). Воно тісно переплітається з психологічною діагностикою, завдання й механізми яких частково співпадають. Якщо психологічна діагностика спрямована на внутрішній світ учня і вчителя, їх можливі взаємини, з'ясування індивідуально-психологічних особливостей і визначення рівня їх розвитку, то педагогічна діагностика забезпечує систему виховання і навчання та розглядає всі необхідні проблеми, які виникають у навчально-виховному процесі та його організації (6). Діагностуванню підлягають всі компоненти навчально-виховної системи, без нього неможливо оптимально оволодіти жодною педагогічною ситуацією. Тому в педагогічних дослідженнях діагностика розглядається як засіб оптимізації навчально-виховного процесу.

Встановлення діагнозу - це діяльність, спрямована на описання та з'ясування об'єкту з метою оцінки його минулого та теперішнього стану. Діагностування дає можливість зробити висновок про наявний стан педагогічних об'єктів, явищ. У діяльності вчителя воно проводиться за певними рівнями: без безпосереднього сприймання (емпіричного), через мисленнєве узагальнення, що допомагає виявити і розкрити причинно-наслідкові зв'язки і залежності (причинно-ситуативний) до розкриття комплексу ознак, визначення їх місця і значення в цілісній, динамічній картині явища (узагальнюючо-прогностичний, типологічний). Останній етап діагностування виводить вчителя на рівень типологічних узагальнень, які стають основою педагогічного прогнозування.

Діагностика діяльності сурдопедагога дієва за умови, якщо вона націлена на розробку прогнозу, подальше проектування і конкретну побудову навчально-виховного процесу. На сучасному етапі розвитку педагогічної науки постає ідея діагностико-прогностичного підходу. Новий підхід до аналізу педагогічних явищ і процесів, що ґрунтується на знаннях закономірностей та умов їх функціонування, виділяється в дослідженнях М.М.Ржецького, Н.М.Розенберга, В.І.Бондаря, І.В.Распопова, І.Є.Булаха, Ю.І.Мальваного, Л.Л.Момот, О.А.Кохаків, І.П.Підласого.

Педагогічне діагностування повинно вирішувати такі завдання:

- вивчення наявного стану педагогічних явищ і обставин їх існування;
- вивчення позитивних і негативних тенденцій, умов і причин їх виникнення;
- аналіз закономірностей, які лежать в основі їх розвитку;
- визначення ступеня відповідності стану сучасним вимогам науки і передової практики;
- вироблення відповідних рекомендацій [2; с.8].

Власне завдання діагностування, а саме виявлення позитивних і негативних тенденцій та аналізу закономірностей розвитку, виводять його на рівень прогнозування.

Таким чином, діагностування перебуває у нерозривному зв'язку з прогнозуванням. Наукове діагностування, як було викладено вище, включає прогнозування. У свою чергу прогноз виробляється на основі діагнозу. Етап постановки діагнозу відповідає етапу, який в прогностиці називається «пошуком основ прогнозування» і забезпечує інформаційний базис прогнозування [4].

Необхідно визначити, що функції прогностичного педагогічного пошуку полягають не лише в тому, щоб з вичерпною повнотою і точністю завбачити здійснення тих або інших подій у системі освіти, педагогічній науці та практиці, а в необхідності надати органам, особам, які приймають управлінські рішення та здійснюють прогностичну діяльність, допоміжну випереджаючу інформацію про можливі перспективні зміни в розвитку об'єктів, динаміку прогностичного фону, засоби отримання бажаних результатів. Тому у педагогічній діяльності прогноз не є самоціллю, він забезпечує наукову обґрунтованість педагогічних планів, програм, проектів, взагалі рішень. При цьому необхідно врахувати, що педагогічне прогнозування здійснює імовірнісний підхід до майбутнього педагогічних явищ і забезпечує великий вибір можливих варіантів. Для обґрунтування педагогічної

мети, планів, програм, проєктів, рішень необхідно із суми варіантів обрати оптимальний. Зупинимось конкретніше на даному положенні.

Педагогічна мета і прогноз – це залежні, але не тотожні поняття. Мета визначає майбутній бажаний стан і способи поведінки системи чи окремої людини. Прогноз будується на основі наявної мети, в результаті її співвідношення з реальними конкретними умовами і способами досягнення в минулому та теперішньому. Якщо мета – це бажаний ідеальний результат педагогічної діяльності, то прогноз є можливий, вірогідний, ознаки і параметри якого можуть співпадати або не співпадати з метою через реально існуючі обмеження у самій системі.

Педагогічний прогноз і рішення також орієнтовані своєю спрямованістю у майбутнє, але прогноз як основа для прийняття рішення ще не є самим рішенням, тобто ідеально передбачено майбутньою педагогічною дією для досягнення мети. При прогнозуванні створюється і піддається оцінці велика кількість варіантів майбутнього для порівняння і вибору єдиного, найбільш оптимального. Процес прийняття педагогічних рішень виступає як план виробу одного із можливих варіантів. Таким чином, по відношенню до прийняття рішень прогнозування виступає як підготовча стадія.

На основі прогнозів розробляють педагогічні плани, програмами, проєкти. План і прогноз можуть бути спрямовані на один і той ж об'єкт, але вони відрізняються між собою інформацією про майбутнє, яка закладена в них.

Прогноз – це рекомендоване, можливе, вірогідне рішення, в той час як план – педагогічне рішення, що набуває управлінської сили. Прогнозування передує плануванню: прогнози дають можливість оцінити хід і можливі результати виконання плану, коректування його. Прогноз забезпечує більшу ефективність і результативність планів. На основі плану розробляється програма і проєкт. Педагогічне програмування – це встановлення послідовності конкретних дій для реалізації планів. Якщо планування дає визначення кінцевого результату, то програмування спрямоване на визначення способів досягнення кінцевого результату. Прогноз, впливаючи на план, визначає програму. У свою чергу педагогічне проєктування тісно пов'язане з програмуванням, так як проєкт – це конкретні образи майбутнього відносно деталей розроблених програм.

Постановка мети, вироблення і прийняття педагогічних рішень, їх проєктування і планування входять у проєктивну і конструктивну діяльність вчителя школи для глухих дітей. Термін «проєктування» походить від слова «проєкт» і означає передбачити, зробити що-небудь, розробити задум, намалювати проєкт. Термін «конструювання» походить від слова «конструкція» - побудова, взаємне розміщення частин, що відзначається цією побудовою. Однак термінологічна сторона не розкриває сутність і характер взаємозв'язку вищезазначених компонентів педагогічної діяльності.

У науково-дидактичному аспекті розрізняють педагогічне проєктування в широкому і вузькому значенні. У широкому – це проєктування змісту освіти, навчальних планів, програм, у вузькому – це створення конкретних проєктів для безпосередньої педагогічної діяльності сурдопедагога. Проєктування в роботі вчителя школи глухих забезпечує стратегічну спрямованість педагогічної діяльності, її орієнтацію на кінцеву мету, планування очікуваного результату.

Конструктивна діяльність сурдопедагога пов'язана з підбором і композицією навчально-виховного матеріалу відповідно до мети діяльності, вікових та індивідуальних особливостей глухих дітей. Конструювання забезпечує реалізацію тактичних цілей, структурування педагогічної діяльності, вибір її змісту і форм. Однак без попереднього проєктування навчання і виховання відбір і конструювання навчально-виховного матеріалу не принесе бажаного результату. Невизначеність з метою проводить, як правило, до невизначеності шляхів і засобів досягнення результатів. Тому правомірно і необхідно процес проєктивної та конструктивної діяльності розглядати цілісно у взаємозв'язку, що буде зроблено у нашому дослідженні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бестужев-Лада И.В. Социальное прогнозирование особенности и проблемы (Материалы к лекциям) - : М.: Ин-т управления нар. хоз-вом, 1977.- 94 с.
2. Бондар В.І. Управлінська діяльність директора школи: дидактичний аспект.- К.: Рад. школа, 1987.- 157 с.
3. Гершунский Б.С., Пруха Я. Дидактическая прогностика: Некоторые проблемы теории и практики – К.: Вища школа. Изд-во при Киев. Ун-те, 1979.- 240 с.
4. Гершунский Б.С. Педагогическая прогностика: методология, теория, практика.- К.: Вища школа, 1986.- 200 с.
5. Зимняя И.А. Педагогическая психология. Ростов-на-Дону. Феникс, 1997.- 475 с.
6. Підласий І.П. Діагностика та експертиза педагогічних проєктів: Навч. посібник – К.: Україна, 1998.-343 с.